

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
PETICIJŲ KOMISIJA**

**IŠVADA
DĖL ERIKO SPILOS PETICIJOS**

2023 m. vasario 8 d.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija 2023 m. vasario 8 d. posėdyje iš esmės išnagrinėjo Eriko Spilos peticiją ir priėmė sprendimą teikti Seimui išvadą atmesti šioje peticijoje pateiktą pasiūlymą papildyti šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, įtvirtinant draudimą asmeniui, kuris įtariamas ar kaltinamas padaręs korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką, būti renkamam Lietuvos Respublikos Seimo nariu, Respublikos Prezidentu, savivaldybės tarybos nariu, savivaldybės meru, Europos Parlamento nariu arba būti renkamam ar skiriamam į kitas pareigas. Sprendimas priimtas, atsižvelgus į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos argumentus, kurie pateikiami šioje išvadoje.

Pažymėtina, kad nei Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, nei Lietuvos Respublikos rinkimų kodekse, patvirtintame Lietuvos Respublikos rinkimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo konstituciniu įstatymu, nėra numatyta su nepriekaištinga reputacija susijusių pasyviosios rinkimų teisės ribojimų, dėl kurių asmuo negalėtų būti renkamas Seimo nariu, Respublikos Prezidentu, savivaldybių tarybų nariu, savivaldybės meru ar Europos Parlamento nariu, išskyrus nuostatas, kad asmuo negali būti renkamas, jeigu likus 65 dienoms iki rinkimų dienos jis yra nebaigęs atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį, taip pat kad asmuo, apkaltos proceso tvarka pašalintas iš pareigų arba netekęs Seimo nario mandato, gali būti renkamas Seimo nariu ar Respublikos Prezidentu, kai nuo Seimo sprendimo, kuriuo jis buvo pašalintas iš užimamų pareigų ar buvo panaikintas jo Seimo nario mandatas, yra praėję ne mažiau kaip 10 metų (Konstitucijos 56 straipsnio 2 dalis, 74 straipsnio 2 dalis, Rinkimų kodekso 11 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 3 dalis).

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad demokratiniai rinkimų į politines atstovaujamasias institucijas principai kyla iš konstitucinio teisinės valstybės principo ir Konstitucijos 34 straipsnyje įtvirtintų rinkimų teisės konstitucinių pagrindų (Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d., 2012 m. spalio 26 d. išvados, 2019 m. vasario 15 d., 2021 m. gegužės 28 d., 2022 m. balandžio 27 d. nutarimai). Aiškindamas Konstitucijos 34 straipsnio 2 dalį, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos garantuojama asmens teisė įstatyme numatytais

sąlygomis būti renkamam – svarbi asmens konstitucinė teisė (Konstitucinio Teismo 2011 m. gegužės 11 d., 2021 m. gegužės 28 d., 2022 m. balandžio 27 d. nutarimai); įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi įgaliojimus rinkimų įstatymuose nustatyti tokius reikalavimus (sąlygas) asmeniui, kuris gali būti renkamas, kurie yra konstituciškai pagrįsti; įstatyme negali būti nustatomi tokie reikalavimai (sąlygos), kuriais būtų iškreipti ar paneigti Konstitucijoje įtvirtinti reikalavimai (sąlygos) asmeniui, kuris gali būti renkamas (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2012 m. kovo 29 d., 2021 m. gegužės 28 d., 2022 m. balandžio 27 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad iš Konstitucijos 34 straipsnio 2 dalies nuostatos įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų užtikrinami, be kita ko, rinkimų proceso skaidrumas, rinkėjams reikšmingos informacijos apie pasyviąją rinkimų teisę įgyvendinančius subjektus viešumas; rinkimų procese turi būti sudarytos realios galimybės aktyviąją rinkimų teisę įgyvendinantiems asmenims, sprendžiantiems dėl kandidato tinkamumo būti Seimo nariu, gauti informaciją apie svarbius tokio asmens gyvenimo faktus, galinčius turėti reikšmės jam atstovaujant rinkėjų interesams ir tvarkant viešuosius reikalus (Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d., 2021 m. gegužės 28 d., 2022 m. balandžio 27 d. nutarimai). Pasak Konstitucinio Teismo, rinkėjui reikšminga informacija laikytina ir tokia informacija, kad asmuo, siekiantis būti išrinktas, įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (sprendimu) buvo pripažintas kaltu dėl nusikalstamos veikos; tačiau įstatymų leidėjas, įtvirtindamas kandidato pareigą viešai paskelbti apie tai, turėtų nustatyti konkrečius reikalavimus, kaip tokia informacija turėtų būti pateikiama tinkamai ir neklaidinant rinkėjų; taip pat nustatydamas, kokią informaciją apie kandidatus turi pateikti rinkimus organizuojančios institucijos ir kaip ji turi būti pateikiama, kad rinkėjai galėtų apsispręsti dėl kandidato tinkamumo, įstatymų leidėjas turi užtikrinti iš Konstitucijos kylančius imperatyvus, be kita ko, lygią pasyviąją rinkimų teisę, ją įgyvendinančių subjektų sąžiningos konkurencijos rinkimuose, rinkimų proceso skaidrumo, teisingumo, rinkėjams reikšmingos informacijos apie pasyviąją rinkimų teisę įgyvendinančių subjektų ypač svarbius gyvenimo faktus viešumo principus (Konstitucinio Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. 2022 m. balandžio 27 d. nutarimai). Įstatymų leidėjas, reguliuodamas informacijos apie kandidato pripažinimą kaltu dėl nusikalstamos veikos pateikimą rinkimų komisijos leidžiamame kandidato plakate ar plakate su kandidatų sąrašu, privalo atsižvelgti į tai, kad asmens padaryta nusikalstama veika savo pobūdžiu gali būti įvairi, ji gali būti padaryta ne tik tyčia, bet ir dėl neatsargumo, gali būti labiau arba mažiau pavojinga; įstatymų leidėjas turi diskreciją nuspręsti, kad tokia informacija praėjus tam tikram laikui nuo kandidato pripažinimo kaltu dėl tokios veikos padarymo nebebus laikoma turinčia esminę reikšmę rinkėjams apsisprendžiant dėl kandidato tinkamumo renkamoms pareigoms (Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 27 d. nutarimas).

Šiame kontekste paminėtina, kad, atsižvelgiant į konstitucinius demokratinių, laisvų ir teisingų rinkimų, be kita ko, rinkimų proceso sąžiningumo, skaidrumo, rinkėjams reikšmingos

informacijos apie pasyviąją rinkimų teisę įgyvendinančių subjektų ypač svarbius gyvenimo faktus viešumo principus, Rinkimų kodekse yra nustatyta kandidato į Seimo narius, Respublikos Prezidentus, savivaldybių tarybų narius, savivaldybės merus, Europos Parlamento narius pareiga kandidato anketoje, be kita ko, nurodyti, ar jis po 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos ar užsienio valstybės teismo įsiteisėjusiu nuosprendžiu (sprendimu) buvo pripažintas kaltu dėl nusikalstamos veikos padarymo, nepaisant to, ar teistumas išnykęs, ar panaikintas, taip pat ar jis anksčiau buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento pareigų arba neteko Seimo nario, savivaldybės tarybos nario, mero ar Europos Parlamento nario mandato (įgaliojimų) už priesaikos sulaužymą, šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar nusikaltimo padarymą arba už šiurkštų šio kodekso pažeidimą (76 straipsnio 1 dalies 12, 13 punktai). Pagal Rinkimų kodeksą šie duomenys neterminuotai skelbiami Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto svetainėje (85 straipsnio 1 dalies 1 punktas), be to, nustatyta pareiga rinkimų komisijos leidžiamame kandidato plakate, taip pat plakate su kandidatų sąrašu atitinkamai pažymėti, kad kandidatas teismo buvo pripažintas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo (išskyrus veiką, kuri vėliau dekriminalizuota, pagal Lietuvos Respublikos teisę nelaikoma nusikalstama arba laikoma politiniu persekiojimu) padarymo arba buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento pareigų ar neteko Seimo nario, savivaldybės tarybos nario, mero ar Europos Parlamento nario mandato (įgaliojimų) už priesaikos sulaužymą, šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar nusikaltimo padarymą arba už šiurkštų šio kodekso pažeidimą, kartu nurodant tam tikrą susijusią individualizuojančią informaciją (76 straipsnio 5, 7 dalys). Rinkimų kodekse yra nustatyta ir atsakomybė (įgaliojimų nutūkimo galimybė) už minėtų duomenų kandidato anketoje nenurodymą arba žinomai neteisingos (tikrovės neatitinkančios) informacijos apie tai pateikimą (176 straipsnio 6 dalis, 193 straipsnio 1 dalies 14, 16 punktai).

Teisingumo ministerija pabrėžia, kad pagal minėtą teisinį reguliavimą ne tik asmenų, kurie įtariami ar kaltinami padarę nusikalstamas veikas, įskaitant korupcinio pobūdžio ir kitas nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams, bet ir asmenų, kurie teismo nuosprendžiu (sprendimu) buvo pripažinti kaltais dėl nusikalstamų veikų padarymo, išskyrus atvejus, kai dėl to jie apkaltos proceso tvarka pašalinti iš pareigų arba neteko Seimo nario mandato, pasyvioji rinkimų teisė nėra ribojama. Toks teisinis reguliavimas, pagal kurį nėra ribojama asmenų, įtariamų ar kaltinamų padarius nusikalstamas veikas, pasyvioji rinkimų teisė, nėra atsitiktinis – tai yra vienas iš laisvų ir demokratinių rinkimų garantų, užtikrinančių sąžiningą politinių oponentų konkurenciją, be kita ko, leidžiančių užkirsti kelią prielaidoms piktnaudžiauti baudžiamosios teisės instrumentais. Iš konstitucinės lygios pasyviosios rinkimų teisės, konstitucinių demokratinių, laisvų ir teisingų rinkimų, be kita ko, rinkimų proceso sąžiningumo, skaidrumo, rinkėjams reikšmingos informacijos apie pasyviąją rinkimų teisę įgyvendinančių subjektų ypač svarbius gyvenimo faktus viešumo principų kylantys reikalavimai, be kita ko, suponuoja pareigą garantuoti teisę asmenims (įskaitant

tuos, kurie įtariamami ar kaltinami padarę nusikalstamas veikas) lygiomis galimybėmis kandidatuoti į atitinkamas politines pozicijas. Todėl, atsižvelgiant į šiuo metu Lietuvoje galiojantį teisinį reguliavimą (be kita ko, ir Konstitucijos nuostatas), pagal kurį, kaip minėta, nėra numatyta draudimo asmenims, net įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (sprendimu) pripažintiems kaltais padarius nusikalstamą veiką, kandidatuoti į tam tikras politines pozicijas (yra užtikrinama tik rinkėjo teisė sužinoti apie tai), įgyvendinus pareiškėjo pasiūlymus, asmuo, kuris įtariamasi ar kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, nepagrįstai atsidurtų žymiai sunkesnėje teisinėje padėtyje, nei įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nuteisti asmenys. Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas nėra įrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs ir tai, kad Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalies nuostata turi būti vertinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, todėl turi ir platesnį turinį, ji negali būti siejama vien su baudžiamaisiais teisiniais santykiais (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d., 2017 m. vasario 24 d. nutarimai). Nekaltumo prezumpcija yra neatskiriama susijusi su kitų žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių, taip pat įgytų teisių gerbimu ir apsauga. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad nėra teisėto pagrindo riboti asmenų, įtariamų ar kaltinamų padarius nusikalstamą veiką, pagrindines politines teises ir nustatyti jiems iš esmės griežtesnius teisinius reikalavimus, nei asmenims, kurie įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu yra pripažinti kaltais padarę atitinkamą nusikalstamą veiką. Teisingumo ministerijos vertinimu, toks pareiškėjo siūlomas teisinis reguliavimas nėra suderinamas su konstituciniais demokratinių rinkimų pamatiniais principais, lygiateisiškumo bei proporcingumo principais, juo būtų iškreipti ar paneigti Konstitucijoje įtvirtinti reikalavimai (sąlygos) asmeniui, kuris gali būti renkamas.

Teisingumo ministerija atkreipia dėmesį ir tai, kad įtarimo ar kaltinimo asmeniui pareiškimas baudžiamojoje byloje priklauso nuo daugelio įvairių faktorių (pvz., asmenų pranešusių apie nusikalstamą veiką pateiktų duomenų, liudytojų parodymų ir pan.), kurių patikimumas nuodugniai yra tikrinamas teismo nagrinėjimo stadijoje. Todėl, net ir pareiškus asmeniui įtarimą ar kaltinimą padarius nusikalstamą veiką, jo kaltumas negali būti preziumuojamas, be to, praktikoje pasitaiko nemažai atvejų, kai asmeniui pareikšti įtarimai ar kaltinimai nepasitvirtina. Taigi, nustačius draudimą įtariamiesiems ar kaltinamiesiems padarius nusikalstamą veiką asmenims kandidatuoti į atitinkamas politines pozicijas, gali būti sudaromos prielaidos piktnaudžiavimui, siekiant eliminuoti tam tikras kandidatūras iš sąžiningos konkurencijos rinkimuose. Pareiškėjo siūlomas teisinis reguliavimas būtų nesuderinamas ir keltų realią grėsmę tarptautinėje teisėje pripažintiems ir Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės ir demokratinių rinkimų principams. Be to, tai galėtų būti pagrindas kelti valstybės atsakomybės klausimą (nepagrįstai ribojant pamatines asmenų konstitucines politines teises) tais atvejais, kai siekiančiam kandidatuoti asmeniui būtų pareikšti įtarimai ar kaltinimai padarius nusikalstamą veiką, o pasibaigus rinkimų procesui baudžiamoji byla

būtų nutraukta. Taigi asmeniui, siekiančiam kandidatuoti į atitinkamą poziciją, būtų visiškai be aiškaus ir teisėto pagrindo apribota teisė dalyvauti sąžiningoje politinėje kovoje, šiurkščiai pažeidžiant pasyviają rinkimų teisę.

Pažymėtina, kad ir kituose įstatymuose, kuriuose nustatyti reikalavimai (sąlygos) asmenims, renkamiems ar skiriamiems į tam tikras pareigas, kurios siejamos su nepriekaištingos reputacijos reikalavimu, nėra nustatyta draudimų pretenduoti į tokias pareigas asmenims, įtariamais ar kaltinamiems padarius nusikalstamas veikas, o yra įtvirtinta tik galimybė asmenis, kurie eidami tam tikras pareigas, yra įtariami ar kaltinami padarę nusikalstamas veikas (ar tam tikras nusikalstamas veikas), nušalinti nuo pareigų (Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 3 punktas, Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 77 straipsnio 1 dalies 3 punktas), sustabdyti jų įgaliojimus (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio 4 dalis, Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 22¹ straipsnio 2 dalis, Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 1 punktas) ar sustabdyti jų kvalifikacijos pažymėjimo galiojimą (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 9 straipsnio 3 dalies 2 punktas).

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos peticijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalimi ir Seimo Peticijų komisijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. VIII-1408 „Dėl Seimo Peticijų komisijos nuostatų patvirtinimo“, 28 punktu, Seimo Peticijų komisijos išvada dėl E. Spilos peticijoje pateikto pasiūlymo atmetimo teikiama Seimui, taip pat siūloma įtraukti į Seimo pavasario sesijos darbotvarkę Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos išvados dėl Eriko Spilos peticijos“ projektą.

Komisijos pirmininkas

Edmundas Pupinis